

5. Nevâda rastlı asma karar (yerindeki hicazın üst bölgesi);

6. Hicaz ailesine geçildiğinde bu ailenin bütün makamlarında olduğu gibi nîm-hicaz ve dik kürdî perdelerinde çeşniz, rast perdesinde nikrizli asma kararlar yapılır.

Şehnaz makamının yapısında hicaz ailesi makamlarının çok önemli yeri olduğundan donanımda bu ailenin donanımı kullanılır ve si için bakiye bemolü, do için bakiye diyezi yazılır. Geçkiler yapıldıkça gerekli değişiklikler eser içinde belirtilir. Bazı notalarda nîm-şehnaz perdesinin donanımı yazıldığı görülmekteyse de bu doğru değildir. Şehnaz makamını oluşturan dizilerdeki seslerle makamda kullanılan seslerin pestten tize doğru sıralanışı şöyledir: Yerindeki hicaz ailesi dizileri düğâh, dik kürdî, nîm-hicaz, nevâ, hüseyinî, acem veya dik acem yahut eviç, gerdâniye, muhayyer. Hüseyinîdeki hümâyün dizisinin sesleri hüseyinî, dik acem, nîm-şehnaz, muhayyer, tiz bûselik, tiz çârgâh, tiz nevâ ve tiz hüseyinîdir. Bütün bu sesler şehnaz makamının seyri sırasında kullanılır. Portenin ikinci çizgisindeki sol (rast) perdesine yeden olarak yer verilen şehnaz makamındaki bazı eserlerde bakiye diyezli sol perdesi yeden olarak kullanılmıştır.

Makamın seyrine hüseyinî perdesi üzerindeki hümâyün dizisinin tiz seslerinden ve muhayyer perdesi civarından başlanır. Bu perdenin iki tarafındaki çeşnilerde karışık gezinildikten sonra muhayyer perdesinde bûselik çeşnisiyle ve nîm-şehnaz perdesi yeden olarak kullanılıp yarım karar yapılır. Yine karışık gezinilerek ikinci

mertebe güçlü olan hüseyinî perdesinde hicaz çeşnili asma karar yapılarak bu perdedeki hümâyün dizisi sona erdirilir. Ardından yerindeki hicaz ailesi dizilerine geçilir. Bu dizilerde de gerekli yerlerde gerekli asma kararlar gösterilip karışık gezinildikten sonra düğâh perdesinde hicaz ailesi dizilerinden biriyle ve hicaz çeşnisiyle tam karar yapılır. Bu makamın sonuna bûselik beşlisi veya dizisi eklenip bununla karar yapılırsa şehnaz bûselik makamı meydana gelir.

Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin zencir usulünde, "Açıldı lâle-izârın ciğerde dâğ-ı derûn", Seyyid Nuh'un çenber usulünde, "Bezm-i meyde sâkiyâ devr eylesin mül gül gibi" mısralarıyla başlayan besteleri; Nazîm'in sengin semâi usulünde, "Dîdem yüzüne nâzır, nâzır yüzüne dîdem" mısraıyla başlayan ağır semâisi; Kara İsmâil Ağa'nın, "Dem-i visâlde o şûha itâbı n'eylersin" mısraıyla başlayan yürük semâisi; III. Selim'in aksak usulünde, "Bir nevcivâna dil müptelâdır", Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin aksak usulünde, "Gönül durmaz su gibi çağlar", Tanbûrî Cemil Bey'in sengin semâi-curcuna (değişmeli) usullerinde, "Feryâd ki feryâdîma imdâd edecek yok", Zeki Ârif Ataergin'in curcuna usulünde, "Beni âteşlere salan o kapkara siyah gözler" mısralarıyla başlayan şarkılarıyla Nevres Paşa'nın sofyan usulünde, "Vardım ki yurdundan ayâğ göçürmüş" mısraıyla başlayan divanı; Hacı Fâik Bey'in evsat usulünde, "Yüzün mir'ât-ı zât-ı kibriyâdır yâ Resûlullah", Şehzade Seyfeddin Efendi'nin düyek usulünde, "Nebîler serveridir Muhammed" mısralarıyla başlayan tevşihleri; Muallim İsmâil Hakkı Bey'in devr-i hindî usulünde, "Hak cemâlin isteyip hayrân olan gelsin beri" mısraıyla başlayan ilâhisi bu makamın örneklerinden bazılarıdır.

Şehnaz
makamı
seyrî
örneği

BİBLİYOGRAFYA :

Seydî, *el-Matla'*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3459, vr. 10^b, 31^b, 33^a, 37^b; Kantemiroğlu, *Kitâbü İlmi'l-mûsikî alâ vecih'l-hurûfât: Mûsikîyi Harflerle Tesbît ve İcrâ İlminin Kitabı* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2001, I, 76-78, 122-123, 146-147; Abdülbâki Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik* (nşr. Yalçın Tura), İstanbul 2006, s. 55; Hâşim Bey, *Mûsikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 32; Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Mûsikî*, İstanbul 1321, s. 98; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-40, I, 164-165; IV, 253; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikisi Nazariyatı Dersleri* (nşr. Onur Akdoğan), Ankara 1991, s. 239-240; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Mûsikisi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velvelleri*, İstanbul 2006, s. 358-363.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

ŞEHRÂZÂD

(شهرزاد)

Anlattığı ilginç masallarla
Sâsânî Hükümdarı Şehriyâr'ı
binbir gece oyalayan
ve zekâsıyla öldürülmekten
kurtulan vezir kızı
(bk. BİNBİR GECE).

ŞEHREDÂR b. ŞİRÜYE

(bk. DEYLEMÎ, Şehredâr b. Şîrûye).

ŞEHREMANETİ

(bk. BELEDİYE; ŞEHREMİNİ).

ŞEHREMİNİ

Osmanlılar'da sarayların
ihtiyaçlarıyla kamu binalarının
tamir ve inşasına gereken
malzemeyi temin eden görevli
ve 1855'ten sonra
belediye başkanı için
kullanılan unvan.

Osmanlı saray teşkilâtında saray hizmetinde bulunan dört eminden biridir (diğerleri arpa, matbah-ı âmire, darphâne emini) ve Hâcegân zümresine mensuptur. Saraya ve kamuya ait binaların onarım ve inşaa işleri için gerekli olan malzemeyi sağlamak, inşaatlara nezaret etmek, işçi ücretlerini ödemek, bunlarla ilgili hesapları tutmak, Galata Sarayı ve İbrâhim Paşa Sarayı'nın yiyecek ve giyecek giderlerini, Es-ki ve Yeni (Topkapı) saraylarla padişah haremünün maaş ve masraflarını karşılamak şehremininin başlıca görevleridir. Ayrıca surre alayı için gerekli eşyaları satın alır, sarayın nakliye ücretlerini öder, Enderun'un

ihtiyacı olan kap kacağı satın alır ve tamirleriyle ilgilenir, sarayların mühimmatını temin ederdi. Harc-ı Hâssa Kalemi'ndeki memurların terfileri de şehremininin arzı üzerine yapıldı. XVI. yüzyılın ortalarından itibaren yabancı ülke elçilerinin devlet merkezine kadar olan masraf ve harcamaları yine şehremini vasıtasıyla görüldü. Evliya Çelebi şehremininin sahip olduğu bu geniş yetkileri, "Gökte uçan ve yerde gezen ve deryada yüzen cümle bu şehremini masârifiyle olur" ifadesiyle belirtir. Fransa'nın İstanbul'daki sefiri Kont Andreossy de şehreminini "sultan sarayının, İstanbul surlarının ve resmî binaların müfettişi" diye tanımlamıştır. Bu hizmet ve giderleri karşılayabilmesi için hazineden şehreminine tahsisat ayrılır, bu tahsisat dönemlere ve değişen şartlara göre farklılıklar gösterirdi. Saray görevlilerinin mevâciblerini ödedikten sonra fazlasını padişah namına muhafaza etmek üzere silâhdar ağaya verirdi.

Şehreminliğinin ne zaman kurulduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra surların tamirini İstanbul subaşı olarak tayin ettiği Süleyman Bey vasıtasıyla yaptırması fetihten önce şehremininin görevinin subaşılar tarafından yerine getirildiğine işaret eder. Daha sonra kaleme alınan Fâtih Kanunnâmesi'nde şehremininin maaşı, elkâbı ve rütbesi söz konusu edilerek ulûfesinin 120 akçe olacağı belirtilir; teşrifatta defter emininin altında ve reisülkütâbın üzerinde yer aldığı, terfi ettiğinde defterdar olduğu zikredilir. Kanunnâmede şehremininin elkâbı "iftihârü'l-eâfî ve'l-eâzım, muhtârü'l-ahâfî ve'l-ekârim, el-muh-tassu bi-mezîdî inâyeti'l-melikî'd-dâim" şeklinde verilir. Hezarfen Hüseyin Efendi'nin 1086'da (1675-76) derlediği *Telhisü'l-be-yân* adlı kanun mecmuasında (s. 86) şehremininin teşrifattaki yerinin özengi ağası hükmünde olduğuna temas edilir. Ayrıca emirlerin en önde geleni sayıldığı, terfi ettiğinde yeniçeri ağalığına, defterdarlığa ve kapıcıbaşığa getirildiği bildirilir. Padişahların taşraya ve özellikle Edirne'ye gidişlerinde şehremini de onlarla beraber bulundurdu; ancak padişah ordunun başında sefere çıkarsa şehremini İstanbul'da kalır ve burada sadâret kaymakamının topladığı divana katılırdı. Divân-ı Hümâyûn toplantıları sırasında şehremini diğer emirlerle birlikte dışarıda durur, fikrine başvurulmak gerekirse içeri girip mütalaasını arzederdi.

Başına alt kısmı dar, üst tarafı geniş bir başlık olan kafesi destarlı kavuk giyen şeh-

remini göreve geldiğinde sadrazamın huzurunda hil'at giyer, daha sonra bostancı karakulağı ile saraya gidip Dârüssaâde ağasının huzurunda tekrar hil'at giydikten sonra görevine başlardı. Bazan da yeni tayin edilen diğer makam sahipleriyle birlikte padişahın huzuruna çıkardı. Azlinde ise kendisinde bulunan mühür alınarak bir zarfta saklanırdı. Dairesi Bâb-ı Hümâyûn ile orta kapı arasındaki meydanın solunda olup maiyetinde usta, kalfa, kâtip, halife ve rûznâmecî gibi görevliler vardı. Ayrıca erzak ve mühimmatın muhafaza edildiği şehremini ambarı mevcuttu. Bazı araştırmalarda başmimar ve mimarların şehremininin maiyetinde olduğu ifade edilirse de bunların tayin, azil ve terfi işlemlerine şehremininin müdahale ettiğine dair bir kayıt yoktur. Ancak görev alanlarının yakınlığı sebebiyle bazan mimarbaşının şehreminine vekâlet ettiği, bazan da şehremininin mimarbaşılığa getirildiği olurdu. Nitekim 1698 tarihli bir belgeden mimarbaşısı Mehmed Ağa'nın şehreminine vekâlet ettiği anlaşılmaktadır. Bundan yaklaşık iki yıl sonra mimarbaşısı olan Ömer Ağa bu göreve şehreminliğinden gelmişti. Şehremini mimarbaşısı, su nâzırı, İstanbul ağası, kireççibaşı, ambar müdürü, ambar birinci kâtibi, ikinci mimar ve tamirat müdürünün hepsine tamirat ambarı takımı denirdi. Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre Budapeşte, Saraybosna, Bağdat ve Kahire gibi merkezlerde de şehremini vardı. Ayrıca şehrin bütün işlerinin şehremininden sorulduğu, şehreminiyle şehir kethüdâsının sözünün esnaf, tüccar, âyan ve eşrafa geçtiği ve devlete ait binaların şehreminleri vasıtasıyla yapıldığı şeklindeki sözleri şehreminlerinin taşrada İstanbul'da gördükleri işlerin dışında bazı yükümlülükler üstlendiğini göstermektedir.

Şehremini ile hassa mimarbaşının inşaatla ilgili görevleri birbirine yakın gibi görünürse de aralarında ciddi bir mahiyet farkı vardı. Zira şehremini kamu binalarının tamir ve inşası için gerekli olan malzemeyi sağlayıp işçi ücretlerini öderken hassa mimarbaşısı keşif, inşaa ve onarım plan ve projelerinin hazırlanması gibi işin teknik yönlerinden sorumluydu. Ancak yetki ve faaliyet alanları arasındaki bu teorik ayırıma her zaman riayet edilmiyordu. XIX. yüzyılın başlarında hassa mimarbaşının alanına giren inşaatların kâgir olup olmaması ve yangınlara karşı alınabilecek tedbirler gibi bazı konuların şehremininden sorulduğu ve şehremininin bu tür teknik konulara daha fazla müdahale ettiği dik-kati çeker.

Yeniçeriliğin ilgasından sonra merkezî idareye çekidüzen vermeye çalışan II. Mahmud, faaliyet alanları gittikçe birbirine karışan bu iki görevlinin durumunu, hastalığı sebebiyle görevini aksatan Şehremini Hayrullah Efendi'yi bahane ederek 1831'de ele almış ve şehreminliğiyle mimarbaşılığın birleştirilmesini istemiştir. Padişahın bu konudaki niyeti bir belgede "her umurun cihet-i vahdeti" (dağınık işlerin birleştirilmesi) şeklinde ifade edilir. Ayrıca şehremininin en önemli görevleri arasında yer alan Enderun mensuplarının maaşlarının bundan böyle ceyb-i hümâyûndan ödemesi kararlaştırılmış, bu görev şehremininden alınıp hazine kethüdâsına verilmiştir. Meşveret meclisinde şehreminlerin mimarlık bilmemesi sebebiyle bütün inşaat işlerinin mimarbaşısı tarafından yürütüldüğü belirtilmiş ve iki memuriyetin Ebniye-i Hâssa Müdürlüğü adı altında birleştirilip Mimarbaşısı Seyyid Abdülhalim Efendi'ye tevcihi kararlaştırılmış, taşrada bulunan kalelerin inşaa, tamir ve bakımı da bu müdürlüğe bağlanmıştır.

Şehreminliğinin teşrifattaki yeri mimarbaşılığa göre çok yukarıda bulunduğu için yeni müdürlüğün konumu ikisinin arasında da bir yer olarak belirlenmiştir. Hâcelik pâyesi verilen Abdülhalim Efendi'nin teşrifat ve tevcihattaki sırası Asâkir-i Mansûre kâtibinden sonra gelmekteydi. Asâkir-i Mansûre kışlalarının dışındaki devlet binalarıyla vakıf binalardan alınan % 5'lik mimarlık harcı ile yeni yapılan dükkânlardan ve gayri müslim evlerinden alınan vergilerden oluşan eski mimarbaşısı gelirlerini muhafaza eden Ebniye-i Hâssa müdürüne ayrıca matbah-ı âmire tarafından şehreminine verilen tayinat yanında günlük et ve aylık odun tayinatı tahsis edilmiştir. Şehremininin günlük 100 akçe olan geliriyle üç ayda bir verilen 1100 kuruşluk maaşı bu düzenlemeyle birlikte hazinede kalmıştır (28 Cemâziyelevvel 1247 / 4 Kasım 1831).

Bu durumda artık görev alanı kalmanayan şehreminliği unvanı lağvedilmiş ve yaklaşık yirmi dört yıl kullanılmamıştır. Unvanın tekrar ortaya çıkması 1853-1856 Kırım Savaşı sırasında olmuştur. Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin yanında savaşmak amacıyla İstanbul'a gelen İngiltere, Fransa ve Sardunya ordularının oluşturduğu büyük nüfus yoğunluğu dolayısıyla ortaya çıkan problemler, sokak kaldırımlarından temizliğe ve aydınlatmaya kadar şehrin mevcut sorunlarının daha belirgin biçimde ortaya çıkmasına yol açmıştır. Buna çare arayan Meclis-i Âlî-i Tanzimat'ın

yaptığı düzenleme teklifi üzerine çıkan 25 Temmuz 1855 tarihli bir iradeyle İhtisab Nezâreti lağvedilmiştir ve İstanbul'un belediye işleriyle daha etkin ve modern biçimde ilgilenmesi için şehremanetinin kurulması kararlaştırılmıştır. Hükümet tarafından tayin edilen ve Meclis-i Vâlâ'nın tabii üyesi olan şehremaninin maiyetinde iki yardımcı ile üyeleri halk, esnaf ve hükümet temsilcilerinden oluşan bir şehremaneti meclisi bulunuyordu. 1864 tarihli Vilâyet Nizamnâmesi'yle birlikte taşrada önemli merkezlerde belediyeler kurulmaya ve yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. Şehremini unvanı Türkiye Cumhuriyeti'nde bir süre daha kullanılmış, 3 Nisan 1930 tarihinde çıkarılan belediye kanunuyla şehremini ve şehremanetinin yerini belediye ve belediye meclisi gibi unvanlar almıştır (bk. BELEDİYE).

BİBLİYOGRAFYA :

Fâtih Sultan Mehmed, *Kânûnnâme-i Âli Osman* (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 2003, s. 10, 13, 24; Selânikî, *Târih* (İpsirli), I-II, tür.yer.; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), I, 259; IV, 249; V, 224; VII, 15, 17, 62, 151, 254; Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-beyân fî Kavânin-i Âli Osmân* (haz. Sevim İlğürel), Ankara 1998, s. 37, 75, 86, 97, 260, 265; Naimâ, *Târih* (haz. Mehmet İpsirli), Ankara 2007, IV, 1198-1199, 1232-1233; *Eyyûbî Efendi Kânûnnâmesi* (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1994, s. 28, 37; Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve hakâikü'l-ahbâr* (haz. Mücteba İlğürel), Ankara 1994, s. 239-241; Tayyâr-zâde Atâ Bey, *Târih*, [baskı yeri ve tarihi yok], I, 290; Lutfî, *Târih*, III, 165; Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umûr-i Beledîyye* (İstanbul 1330-38), İstanbul 1995, III, 1257-1305; a.mlf., *İstanbul Şehreminleri* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul 1996, tür.yer.; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 375-378; Fatma Afyoncu, *XVII. Yüzyılda Hassa Mimarları Ocağı*, Ankara 2001, s. 8-10, 22; *Takvîm-i Vekâyî*, nr. 2, İstanbul 7 Cemâziyelâhîr 1247 (13 Kasım 1831), s. 1; Şerafettin Turan, "Osmanlı Teşkilâtında Hassa Mimarları", *TAD*, I/1 (1963), s. 158-159, 178-179, 199-200; St. Yerassimos, "Shehir Emâneti", *EI²* (İng.), IX, 413-414.

ALİ AKYILDIZ

ŞEHRENCİZ

(شهر آنکیز)

Divan edebiyatında
bir şehrin güzelleri
ve güzellikleri hakkında yazılan
manzum eserlerin ortak adı.

Farsça **şehr** ve **engîz** (harekete getiren, karıştıran) kelimelerinden oluşan **şehr-engîz** bir şehrin güzellerini, doğal ve tarihî güzellikleriyle sanat ve meslek dallarında ün yapmış kişileri ve onların sosyal durumlarını anlatır. Dihhudâ, Edward G. Browne ve Muhammed Ca'fer Mahcûb gibi araş-

tırmacılar türün kaynağının Fars edebiyatı olduğunu ve buradan Türkler'e geçtiğini ileri sürmüşlerse de E. J. W. Gibb ve Agâh Sırrı Levend şehrengizin gazavâtname, surnâme ve târifnâmeler gibi Osmanlı edebiyatında ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Kaside, gazel, kıta, rubâî, terakibibend gibi farklı nazım biçimlerinin kullanıldığı şehrengizlerde asıl konunun anlatımında mesnevi nazım şekli tercih edilmiş ve mürettep bir mesnevide bulunan bölümlere burada da yer verilmiştir. Giriş bölümünde tevhid ve na't yanında çoğunlukla klasik münâcâtlardan farklı olarak -güzelle- re tutkunluk sebebiyle bazı dinî görevler aksatıldığından- suçluluk ve pişmanlık duygusunun ifade edildiği, Allah'tan başışlanma dileyen bir münâcât yer alır. Ardından mi'râciyye vb. şiirlerle Hz. Peygamber'i, Hulefâ-yi Râşidîn'i, dönemin padişahını, sadrazam vb. ileri gelenleri öven methiyeler gelir. Bu arada müellif kendisi hakkında bilgi içeren, okuyucudan özür dileyen, kış, bahar, gece ve gündüz tasvirleri ihtiva eden manzumelere yer verebilir. "Sebeb-i nazm-ı şehrengîz / hasbihal" bölümünde padişahın şehri ziyareti, bir dostun ricada bulunması, görülen bir rüya gibi sebeplerden ötürü eserin yazıldığı açıklanır. "Âgâz-ı dâsitân" denilen, asıl konunun işlendiği bölümde şair önce söz konusu şehrin diğer şehirlere olan üstünlüklerini dile getirir. Şehrin çeşitli semtleri, bu semtlerin tabii güzellikleri, mimari eserlerin tanıtımı vb. hakkında bilgilerin aktarıldığı kısmın ardından şöhretlerine göre güzellerin anlatımına geçilir. Bunlar adlarına ya da sanatlarına uygun cinaslarla bir tablo halinde tasvir edilir. Bazan güzellerin özel ilişkilerine de yer verilir. Hâtimede şair şehrin güzellerinin ve güzelliklerinin saymakla bitmeyeceğini, kendisinin ancak bu kadarını yazabildiğini ifade eder ve eserini güzellere duada bulunarak bitirir.

İçeriklerine ve yapılarına göre şehrengizler üç gruba ayrılabilir. 1. Tek bir güzele ait olup hasbihal veya sergüzeştname tarzında yazılan, bununla birlikte şehrin tasvirlerine de yer verenler; Çorlulu Kâtib'in İstanbul ile Vize hakkında 919'da (1513) kaleme aldığı şehrengizle Enderunlu Fâzıl'ın *Defter-i Aşk* adlı eseri bunlardandır. 2. Bir yerin güzellerini, bazı kişilerini ya da sanat erbabı ile mesleklerini tasvir edenler; Mesîhî'nin Edirne şehrengizi, İsmâîl Belîğ'in Bursa şehrengizi, Enderunlu Fâzıl'ın *Çengînâme*'si ile *Zenannâme*'si gibi. 3. Bir şehrin sadece gezip görülmeye değer doğal güzelliklerini, tarihî mekân-

larını ve sosyal özelliklerini anlatanlar; Lâmiî Çelebi'nin Bursa şehrengizi ve Nâzikî'nin yine Bursa'yı öven manzumesi gibi.

Şehrengizlerde güzellik ve güzeller gibi iki temel unsura ağırlık verildiği görüldü. Bununla birlikte gelişme döneminden sonra bu eserlerde daha çok cinsellik üzerinde durulmuş, bunun sonucunda şehrengizlerin başka türlerle birleşmesine, hatta yeni türlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır. Fehîm-i Kadîm'in müstehcenliği hâkim olduğu, tam bir hezeliyyâta dönüşen şehrengizi, Tâcîzâde Câfer Çelebi'nin *Hevesnâme*'si, Enderunlu Fâzıl'ın *Hûbânnâme*, *Zenannâme* adlı mesnevileri böyle bir değişimin örnekleridir. Cinselliğe ağırlık verilen şehrengizler bazı araştırmacılar tarafından gayri ahlâkî diye nitelendirilmiştir. Bu yaklaşım şehrengizlere yönelik yanlış değerlendirmelere daha yazıldıkları dönemde yol açmış olmalı ki bazı şehrengiz yazarları, içeriğinde cinsellik bulunmamasına rağmen eserlerinin hâtimesinde yanlış anlaşılma konusunda endişelerini dile getirmiş ve mârifet ehli kişilerin anlayışlarına sığındıklarını belirtme ihtiyacını duymuştur.

Bu tür eserlerde güzeller için âfet, suh, mehrû, işveger, mahbûb, dilber, hûbân, bûtân vb. kadınlara mahsus nitelemeler kullanılmakla beraber söz konusu edilen kişiler büyük oranda erkektir ve bunlar bazan isimleriyle, bazan da meslek adlarıyla birlikte zikredilir. Bundan dolayı bazı araştırmacılar, şehrengizlerin erkek güzel-lerine ait sapık duyguları yansıttığını ve gayri ahlâkî olduğunu ileri sürmüştür. Anadolu sahasında yazılmış şehrengizler içinde kadınlardan bahseden bir örnek Azîzî Mustafa'nın Divâne Meryem, Paşa Hatun, Küçük Kamer, Sülün Emine, Küçük Nisâ, Ak Güvercin gibi İstanbul'un meşhur güzellerini tasvir ettiği *Nigârname-i Zevk-âmir der Üslûb-ı Şehrengîz* adlı eseridir.

Yazıldıkları dönemin toplum hayatının birer tanığı olan şehrengizler tasvir edilen yerlerin doğal güzellikleri yanında eğlence mekânları, buralardaki yaşayış, gelenek, âdet ve inançlar bakımından Osmanlı kültür tarihi için önem taşır. Günümüzde mevcut olmayan meslekler hakkında bilgi verilmesi, bu mesleklerle ilgili geleneklerin aktarılması, tasvir edilen kişilerin mesleklerine ve sosyal durumlarına göre giyeceklerinden eğlence anlayışlarına kadar birçok mahallî renk ve motifin sunulması gibi özelliklerinden dolayı şehrengizler ayrıca bir tür belge niteliğinin